

Příspěvek k otázce královských hradů v dolním Posázaví

František Záruba

Contribution to the Question of Royal Castles in the Dolní Posázaví Region

Abstract: *The paper focuses on the development of lesser royal domain in the lower flow of the Sázava River around Vladislavice (Václavice). In the town's surroundings stand three castles Týnec, Zbořený and Konopiště. The aforementioned castles are part of the polemic whether they are royally founded or not. The presented paper concentrates on answering this question.*

Keywords: *Týnec nad Sázavou – Zbořený Kostelec – Konopiště – Vladislavice – Royal Castles in the 13th century*

Na dolním toku Sázavy je již ve 13. století doložena malá královská enkláva (obr. 1). Centrum tohoto území tvořilo městečko Vladislavice, dnešní Václavice, ke kterému patřily vsi Krušičany, Bukovany, Úročice, Láženice, Žabovřesky a Zbožice a nacházely se zde další vesnice patřící panovníkovi. V bezprostředním okolí této enklávy stojí trojice hradů, nejstarší z nich je bezpochyby Týnec nad Sázavou, nedaleko od Vladislavic je to Konopiště a na severu Zbořený Kostelec. Zmíněné hrady jsou často považovány za královské, byť písemně je jako královský hrad doložen pouze Zbořený Kostelec. V nedávné době byla otázka podoby Týnce relativizována několika články J. Varhaníka a pak také J. Kypty (Varhaník 2003, 182–188; 2007, 227–243; Kypta 2008, 591, 595–597), stejně tak byl zpochybněn i Zbořený Kostelec jako královský hrad (Kypta 2008, 596; nejnověji Razím 2016, 75). Argumentace byla ovšem v řadě bodů vedena „výběrově“ a poněkud nekriticky, bez ohledu na vývoj regionu. V následujícím příspěvku se tedy pokusíme objasnit vztah těchto tří lokalit a jejich příslušnost k osobě stavebníka.

Oblast, kterou můžeme nazvat jako Týnecko, se rozkládá na dolním toku Sázavy, a to v místech kde ji překračovala prastará dálková cesta vedoucí z Prahy do jižních Čech. Nacházíme zde poměrně zvládnou krajinu s nejnižší nadmořskou výškou okolo 280 m, jež se zvedá do výšky mírně nad 300 m. Severně od řeky Sázavy se vypíná vrchovina, která převyšuje údolí o více než 200 metrů a dosud je pokryta téměř souvislým Hornopožárským a Kosteleckým polesím.

Nejstarší osídlení této krajiny se nacházelo na jih od řeky a připomíná jej řada románských kostelů z 12. a 13. století (k jejich podobě např. Boháč 1968, 53–81; Váňová 1990). Archeologické nálezy dokládají osídlení již v 8. a 9. století, které bylo ovšem ještě velmi řídké.¹ K zahuštění osídlení došlo teprve v 11. století. Již v 10. století zde vzniká raně středověký hrad Lštění, který je jen jednou písemně doložen v Kosmově kronice k roku 1055 jako „*velmi pevný hrad Lešen*“ (FRB II, 89–90; Čtverák – Lutovský – Slabina – Smejtek 2003, 191–193). V následující době, zvláště v průběhu

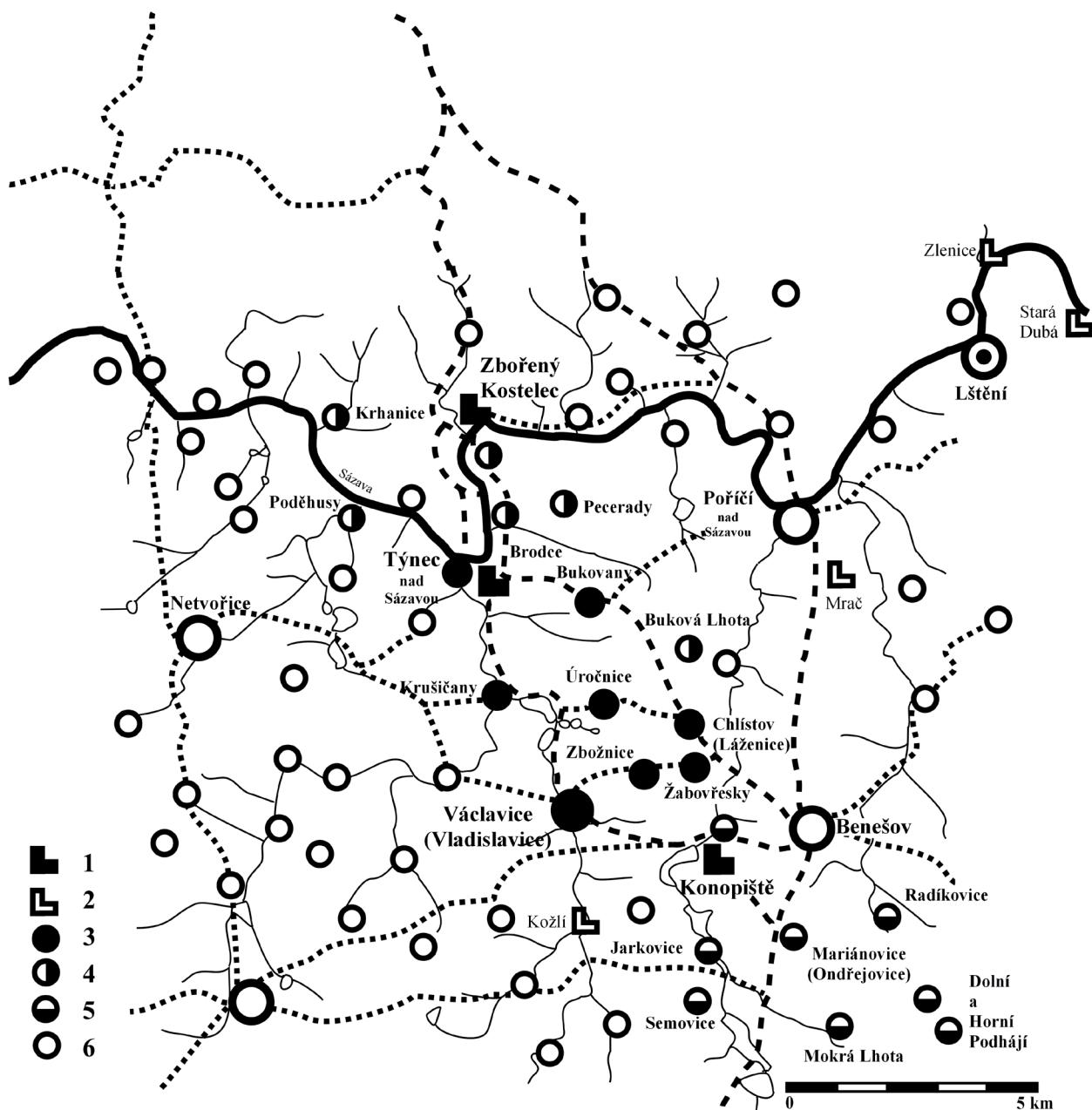
12. století zde probíhá vnitřní kolonizace vedená rodící se drobnou pozemkovou šlechtou, což platí především pro jižní část regionu (Šimák 1938, 999–1004). Rozpad původního knížecího majetku v okolí Lštění není písemně doložen, ale z největší části jej měli na svědomí Benešovi a také drobná pozemková šlechta. Páni z Dubé, odnož Benešoviců, si koncem 13. století vystavěla hrad Dubou jen necelé 3 km od původního hradiště, kde tehdy zbyla již jen ves s farním kostelem zvaná příznačně Hradiště.²

Rozpad panovnického majetku a zánik správního centra ve Lštění byl pravděpodobně dlouhodobý proces, byť není nijak písemně doložen a není pravděpodobné, že by se jej bez evidence písemných pramenů někdy podařilo objasnit. Záhy se asi ukázalo, že daná lokalita je pro panovníka mimořádně důležitá. Jižně od Sázavy, respektive již od Vyšehradu, se až do jižních Čech k Lužnici nenacházela žádná jiná oblast pod přímou kontrolou panovníka, a to konkrétně až do Bechyně, která byla důležitým sídelním a správním centrem s raně středověkým hradem. Již zmíněná dálková cesta tak zůstávala ve velmi dlouhém úseku bez přímé kontroly panovníka. Tato skutečnost musela být pocíťována jako výrazný deficit, takže již od konce 12. století bylo učiněno několik pokusů danou lokalitu alespoň částečně ovládnout, a to na strategickém místě, kterým bylo údolí Sázavy, jejíž tok zde stezka musela překonat.

Původní přechod přes Sázavu se nacházel asi nedaleko Lštění v dnešním Poříčí nad Sázavou, což je mimořádně zajímavá lokalita vzniklá spojením tří starších osad Poříčí, Kout a Balkovic. Cesta odsud vedla ku Praze nepřilíš náročným terénem a na jih pak na Benešov, a to v trase pozdější císařské silnice. Toto ovšem nebyla jediná trasa, zdá se totiž, že se stezka štěpila a měla paralelní západní křídlo, které se u Kamenice odpojilo a pokračovalo na jih do Týnce nad Sázavou a odtud dále do Václavic/Vladislavic kolem Konopiště za Benešov. Štěpení stezky bylo asi dáno charakterem řečiště a možností překonat řeku. V Týnci a pod Zbořeným Kostelcem se nachází poměrně mělké řečiště s již poměrně rychlým spádem toku, který lze v letních měsících bez potíží přebrodit, ale zvláště z jara, kdy je hladina toku vyšší, je tento přechod v podstatě nemožný. Naproti tomu v Poříčí je řeka poměrně hluboká s měkkým podložím i břehy, které jsou k brodění zcela nevhodné, ale zato zde mohl být provozován přívoz a případný vyšší stav vody zde nijak nevadil.

Právě na této západní trase stezky, jižně od Týnce nad Sázavou, je ve 13. a 14. století doložena menší královská enkláva. Její přesný rozsah ve 13. století není znám, doloženo je tehdy jen městečko Vladislavice dnešní Václavice, kterým disponovala královna Kunhuta Uherská asi jako svým věnným majetkem a dále se připomíná několik dalších majetků či platů v okolí, a to ve Všetvicích a Radějovicích u Neveklova, Krušičanech, v Babčicích (zaniklá ves u Benešova) a poněkud již vzdálenějších Krchlebech a Nahorubech u Křečovic, které ale měly vazbu spíše již k Živohošti, stejně jako Kobylníky. Celek je pak nazýván jako *provincia Wadizlabicensis* (RBM II, 1178; CDB V/2, 267–269; k otázce věnných statků Kunhuty uherské nejnověji Friedlová 2015, 66–73).

Teprve krátce před polovinou 14. století se dovídáme, že k Vladislavicím patřily vsi Krušičany (které jsou jako jediné doloženy již k roku 1271), Bukovany, Úročice, Láženice (Chlístov), Žabovřesky a Zbožice. Toto území tak bylo přibližně ohraničeno Janovickým a Konopištským potokem a mělo zhruba trojúhelný tvar. Kromě zmíněných vsí příslušných k Vladislavicím se zde nacházely další majetky v držení panovníka. Tyto vsi se připomínají o něco později k roku 1360, kdy byl hrad Kostelec a stejnojmenná ves pod hradem, dán Karlem IV. do zástavy Janovi, synu magdeburského purkrabího Burgharta z Hardegu, a jsou to Pecerady, Bukowin (Buková Lhota?), Brodce a polovina Poděhus a Krhanic (Registrum Caroli, 233–234). Tedy kolem poloviny 14. století se zde nacházelo dvanáct vesnic, jedno město a hrad Kostelec, které patřily panovníkovi.

Obr. 1. Mapa Týneckého regionu. 1) královské hrady; 2) ostatní šlechtické hrady; 3) majetky panovníka doložené k roku 1342; 4) královské majetky doložené k roku 1360; 5) rozsah majetku Benešoviců k roku 1327; 6) ostatní majetky ve šlechtických rukou. Kresba autor. – *Abb. 1. Karte der Region um Týnec. 1) Königsburgen; 2) andere Adelsburgen; 3) bis zum Jahr 1342 belegte königliche Besitztümer; 4) bis zum Jahr 1350 belegte königliche Besitztümer; 5) Umfang des Besitzes des Geschlechts Benešovice zum Jahr 1327; 6) weitere Besitztümer in Adelshand. Zeichnung Autor.*

Týnec nad Sázavou³

Bezpochyby nejstarším hradem v dané lokalitě je Týnec nad Sázavou (obr. 1 a 2–6). Hrad je vystavěn na široké a nevysoké ostrožně nad řekou Sázavou. Přímo pod hradem, kde dnes stojí most, se pravděpodobně nacházel brod, a další místa vhodná k brodění byla dále proti proudu v nedalekých Brodčích a pod Zbořeným Kostelcem, odkud cesta vedla k týneckému hradu.

Obr. 2. Týnec nad Sázavou. Pohled na rotundu s hradní věží od jihu. Foto autor. – **Abb. 2.** Týnec nad Sázavou. Blick auf die Rotunde mit Burgturm aus südlicher Richtung. Foto Autor.

První písemné zmínky, které můžeme bezpečně ztotožnit s hradem, pocházejí až z počátku čtrnáctého století, kdy byl v držení jistého Oldřicha z Týnce, který roku 1318 obviňuje Trojana z Hrusic a Macka z Mrkvic pro škody způsobené na jeho dědičném zboží (*Reliquiae tabularum terrae I*, 30, 55). Oldřich z Týnce patrně pocházel z rodu pánů Medků z Valdeka, v jejichž rodovém vlastnictví následně byl Týnec dlouhou dobu (Sedláček 1927, 44; to, že byl Oldřich z rodu Medků, vyvozuje Sedláček ze jména obvyklého později v rodě Medků).

Starší prameny sice často zmiňují Týnec, ale bez přívlastku. Jako například k roku 1110 je uváděn Týnec „*super monticulos*“ jako „*villa*“ – místo jednání mezi Vladislavem I. a Otou, knížetem olomouckým – který bývá ztotožňován s Týncem nad Labem (FRB II, 169; tuto zprávu připomněl již A. Hejna a rovněž vyslovil pochybnost, zda se skutečně jedná o tentýž Týnec, Hejna, 1983, 395), nebo k roku 1227 hlásící se falzum privilegia Přemysla Otakara I., v němž potvrdil majetky své sestře Anežce, abatyši jiřského kláštera, s jurisdikčním právem na tomto majetku mimo právo hrdelní „*circa castrum*“ (zcela jistě pražského), a na prvním místě je uvedeno „*in villa Tinec*“ (CDB II, 421). Tuto zmínku o jinak blíže nespecifikovaném Týnci uvedl do souvislosti s týneckým hradem V. Vaníček, ale nevyslovil se ani pro, ale ani proti této identifikaci (2000, 262), což bylo následně využito ke zpochybnění Týnce jako královského hradu (Varhaník 2006, 231–232, 240–241). Při podrobnějším prozkoumání této listiny velmi rychle zjistíme, že se jedná o již zaniklou ves nedaleko Pražského hradu u Pohořelce (Záruba 2013, 178–183).

Skutečné stáří Týnce prozradily výsledky archeologického výzkumu A. Hejny z konce 60. a 70. let 20. století, který klade počátky osídlení do druhé poloviny jedenáctého století. Záhy zde vznikla rotunda neznámého svěcení (A. Kroutil 1899, 104 uvádí, že byla zasvěcena sv. Václavovi) obklopená na severu a na západě obytnými kúlovými stavbami a na jihu pohřebištěm. Celkový rozsah osídlení bohužel nebyl zkoumán. Zcela mimo zájem A. Hejny zůstalo případné vnější obvodové opevnění a nezodpovězena tak zůstala otázka, jakého rozsahu a charakteru bylo toto osídlení. Není totiž jasné, zda šlo pouze o ves, nebo zda se zde nacházelo menší hradiště, popřípadě lehceji opevněný dvorec (nejnověji k otázce knížecích dvorců na příkladu Sadské Klír 2014, 255–273), jak tomu odpovídá pozice na široké a vyvýšené ostrožně nad Sázavou, ale i název lokality, který předpokládá „otýnění“ tedy nějakou formu opevnění. Relikty jakéhosi valu byly nalezeny před východní částí severního průčelí románského paláce, který bývá považován za pozůstatek opevnění hradiště či dvorce. Jednalo se o hlinitojílové těleso o výšce 40–60 cm, prokládané vrstvami spáleného dřeva, které probíhalo ve směru od východu k západu a bylo uloženo v uměle upraveném lůžku ve skalním podloží přímo na hraně příkopu. V tomto valu byla nalezena keramika z mladší a pozdní doby hradištní, tedy z 12. a první poloviny 13. století (Hejna 1977, 131; 1983, 399). T. Durdík ovšem poukazuje na nejasnosti interpretace A. Hejny, který si evidentně s nálezem nevěděl příliš rady a později tuto vrstvu datoval až do konce 13. století (2007, 159). Důkazy o údajném porušení této vrstvy stavbou paláce tedy nejsou příliš přesvědčivé a je dokonce možné, že val je mladší. T. Durdíkem zmiňovaná vrstva žulových úlomků se také nemusí nutně vázat na vznik paláce, ale může souviset až s některými mladšími úpravami.

Současná zástavba areálu hradu na ostrohu zabírá plochu zhruba 1 ha a je ohrazena zdmi různého stáří, z nichž část je již středověkého původu, ale většina je až novověká (asi z 18. století).

Někdy kolem roku 1200 byl Týnec přestavěn. Při původní rotundě byla vystavěna hranolová věž a na sever nedaleko od ní vznikl nový trojprostorový palác.⁴ V jistém časovém odstupu od paláce vznikl obvodový příkop a val vymezující nové jádro hradu o rozsahu přibližně 0,17 ha, který měl zhruba tvar sférického trojúhelníku. Rekonstrukce A. Hejny nepočítala s existencí středověkých staveb v č. p. 47, před jehož východním čelem je dosud patrna mírná deprese, která je snad pozůstatkem příkopu. Kde se nacházel původní hlavní vstup do jádra hradu, dnes není zřejmé, je ale možné, že na jeho místě stojí mladší gotická brána východně od románského paláce (gotická brána

Obr. 3. Týnec nad Sázavou. Jádru hradu od východu. Foto autor. – Abb. 3. Týnec nad Sázavou. Kernburg aus östlicher Richtung. Foto Autor.

byla nalezena při stavebně historickém průzkumu domu č. p. 47, Rykl – Ebel 1999). Dodatečnost příkopu dokazuje především rozměrný hlavní vstup do paláce, k němuž se muselo vyjít z jádra hradu asi nedalekou hlavní bránou a po vnější hraně valu se teprve došlo k mostku přes příkop, z něhož byl portál přístupný. Toto se záhy ukázalo jako krajně nepraktické a vstup byl zazděn.⁵ Z této skutečnosti je také zřejmé, že palác z počátku musel existovat v rámci nějakého většího opevněného areálu, který nebyl Hejnou zkoumán.

Vlastní podoba opevnění jádra hradu je od počátku předmětem diskuze. A. Hejna z počátku váhal, zda nalezené reliktů interpretovat jako val zpevněný kůlovou konstrukcí (1977, 138), nebo jako plot tvořený z podélných břeven s výpletem z velkých větví, přičemž později se přiklonil právě k plotu (1983, 423). Tato skutečnost byla ovšem nejspíše motivována tím, že A. Hejna zkoumal především dvorce, kde předpokládal lehčí opevnění. T. Durdík, velmi dobře obeznámený s nálezovou situací, současně publikuje názor, že se za vyhloubeným příkopem nacházel val, pravděpodobně s čelní dřevo-kamenitou konstrukcí, který se později sesunul zpět do příkopu (Durdík 1976, 119–120). Nálezová situace západně od budovy muzea při hraně příkopu dokládá terasu, respektive zářez do klesajícího skalnatého terénu, který vytváří rovinu, na jejíž ploše jsou vyhloubené kůlové jámy o průměru 40 cm v rozestupech 3,5 m, které byly doprovázeny menšími jamkami v nepravidelných rozestupech (celkem byly nalezeny tři velké jamky a dvě menší mezi nimi, Hejna 1977, 137–138; 1983, 408). Západně od paláce pak již žádné jamky nalezeny nebyly, ale zato se při jeho severozápadním nároží nacházela nízká zídka, která navazovala na budovu a vyrovnávala terén (Durdík 2007, 157). Snad plnila podobný účel jako zmíněná terasa a upravovala výšku terénu k založení opevnění, které přiléhalo k západnímu průčelí paláce.

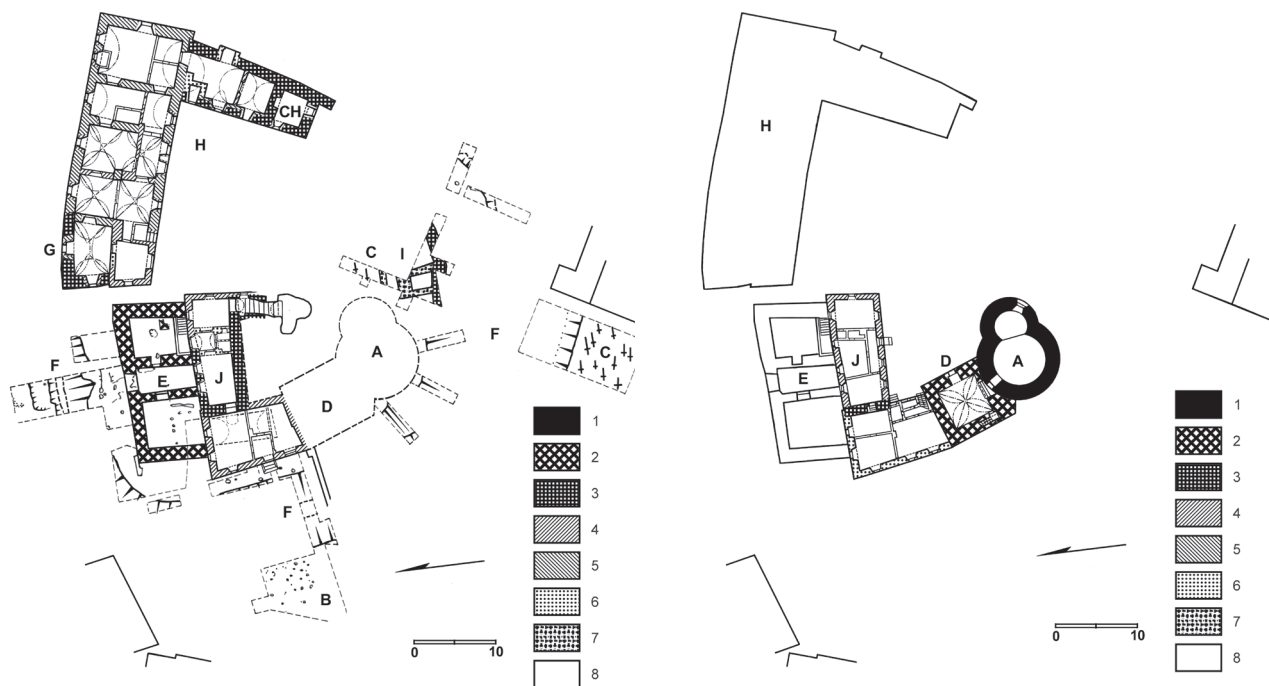
Existenci valu nejnověji popírá J. Varhaník a přiklání se k názoru A. Hejny o lehčím plotovém opevnění (2007, 239–240; nejnověji na 2014, 425). Ještě dále zašel J. Kypka, který nejen rezolutně odmítl existenci valu (a to s odkazem J. Varhaníka) a zpochybnil i kůlové jámy jako pozůstatek

Obr. 4. Týnec nad Sázavou. Jádru hradu od západu. Foto autor. – Abb. 4. Týnec nad Sázavou. Kernburg aus westlicher Richtung. Foto Autor.

dřevěné hradby s tím, že se mohly vázat ke starší situaci před vznikem příkopu a tedy mohly patřit k obytné kůlové stavbě ze staršího sídelního horizontu, a dokonce tvrdí, že i příkop vznikl v rámci hradu pánů z Valdeka ve 14. století (Kypta 2008, 582–583), o kterém ovšem nevíme téměř nic, protože A. Hejna tento horizont prakticky nesledoval. Nicméně zmínění autoři nechávají otázku výrazného kontrastu mezi pracně do skály vyhloubeného příkopu a předpokládaným lehkým dřevěným opevněním v podstatě neřešenou.⁶ S existencí valového opevnění z počátku 13. století může souviset již výše popsany nález valu před severním průčelím paláce, který je datován nejmladším horizontem keramiky do počátku 13. století (Hejna 1983, 399). V tomto směru je také zajímavé, že zmíněný val byl založen do zahlobeného lůžka do skály, tedy podobně, jak to registrujeme před západním průčelím budovy muzea, a také obsahoval dřevěnou konstrukci souběžnou s příkopem. To je opět velmi podobné řešení, které lze předpokládat i ve výplni mezi kůly v úseku západně od muzea. Nejistota ve vedení valu východně od paláce byla dána mylnou rekonstrukcí rozsahu vnitřního hradu, který podle A. Hejny měl oválný tvar a obvodové hrazení tak mělo přicházet k paláci z jihu, takže případné obtočení valu před severní fasádou paláce se zdálo jako zcela nepravděpodobné. Ovšem s nálezem gotické brány a budovy s částí obvodové hradby v domě č. p. 47 se nutně změnil i předpokládaný půdorys, takže hradba k paláci přicházela v podstatě přímo z východu a její zakončení před severní fasádou paláce tak není vyloučené. Existenci valu také potvrzuje i obsah příkopu, kde byla nalezena řada kamenů, související nejspíše s konstrukcí čela valu, který byl na staticky exponovaných místech zpevněn kůly.

Do provedení archeologických výzkumů byla jediným známým pozůstatkem týneckého hradu masivní hranolová věž přistavěná k rotundě. Věž se od klasických věží nebo bergfritů v leččem odlišuje, což bylo jednak způsobeno tím, že byla přistavěna ke starší rotundě, a také se zdá, že stavitelé nikdy předtím žádnou hradní věž nestavěli. Ostatně Týnec nad Sázavou je nejstarším kamenným hradem v daném regionu. Věž byla přístupná již v úrovni přízemí, což bylo vyvoláno nutností

Obr. 5a, b. Týnec nad Sázavou. Půdorys jádra hradu v Týnci nad Sázavou s vyznačením stáří zdiva, ve stavu před přestavbou na muzeum: 1–románské, 11. nebo 12. století; 2–románské, kolem roku 1200; 3–gotické, bez rozlišení jednotlivých etap; 4–renesanční, bez rozlišení jednotlivých etap; 5–barokní, převážně druhá polovina 18. století; 6–první polovina 19. století; 7–novověké zdivo zaniklé kaplanky; 8–druhá polovina 19. století a mladší.

Vytvořeno podle výsledků stavebně historických průzkumů D. Líbala, M. Heroutové a A. Liškové z roku 1976 (budova muzea, věže a rotundy), M. Rykla a M. Ebela z roku 1999 (č. p. 47) a doplněno o výsledky archeologického výzkumu A. Hejny z let 1969–73 a 1976–77.

A–rotunda; B–pozůstatky po kúlovém objektu; C–pohřebiště z konce 11. a 12. století; D–věž kolem roku 1200; E–základy paláce z doby kolem roku 1200; F–příkop kolem jádra hradu; G–zbytek gotické brány; H–dům č. p. 47, bývalý renesanční palác; CH–zbytek gotické budovy; I–kaplanka; J–budova dnešního muzea.

Abb. 5a, b. Týnec nad Sázavou. Grundriss der Kernburg in Týnec nad Sázavou mit Kennzeichnung des Alters des Mauerwerks, Zustand vor der Umwandlung in ein Museum: 1–romanisch, 11. oder 12. Jahrhundert; 2–romanisch, um 1200; 3–gotisch, ohne Unterscheidung der einzelnen Etappen; 4–Renaissancezeit, ohne Unterscheidung der einzelnen Etappen; 5–Barock, vor allem zweite Hälfte des 18. Jahrhunderts; 6–erste Hälfte des 19. Jahrhunderts; 7–neuzeitliches Mauerwerk der erloschenen Kaplanei; 8–zweite Hälfte des 19. Jahrhunderts und jünger.

Erstellt anhand der Ergebnisse bauhistorischer Untersuchungen durch D. Líbal, M. Heroutová und A. Lišková aus dem Jahr 1976 (Museumsgebäude, Türme und Rotunde), M. Rykl a M. Ebel aus dem Jahr 1999 (Gebäude Nr. 47) und ergänzt durch Ergebnisse archäologischer Untersuchungen durch A. Hejna aus den Jahren 1969–73 und 1976–77.

A–Rotunde; B–Überreste eines Pfahlobjektes; C–Gräberfeld aus dem Ende des 11. und 12. Jahrhunderts; D–Turm um 1200; E–Fundament des Palas um 1200; F–Graben um die Kernburg; G–Rest des gotischen Tors; H–Haus Nr. 47, ehemaliger Renaissancepalast; CH–Reste eines gotischen Gebäudes; I–Kaplanei; J–Gebäude des heutigen Museums.

zpřístupnit rotundu, do níž se vcházelo právě přes přízemí věže. Ostění vstupního portálu do věže sice není původní, ale špalety dveřního otvoru se zachovaly a nachází se zde i překvapivě subtilní kapsa na závoru. Přízemí věže je klenuté románskou (?) křížovou bezžebrou klenbou a zdi jsou zde široké 1,45 m, a to s výjimkou západní zdi, která je široká 1,75 m a obsahuje schodiště v síle zdi spojující přízemí a první patro. V jižní zdi se pak nachází půlkruhově sklenutý výklenek, který zpřístupňuje původní portál do nitra rotundy.

První patro věže bylo původně snad obytné a kromě schodiště v síle zdi bylo ještě přístupné obdélným vstupem ze severu, tedy na nejchráněnější straně, jak bylo u obraných věží zvykem.

Jak byl tento vstup přístupný, není zřejmé, snad k němu vedlo schodiště při severní zdi věže nebo stoupalo od sousedního paláce. Okenní otvory v této úrovni jsou rozšířené až dodatečně. Prostor je klenut mladší, pravděpodobně renesanční klenbou, která je prolomena obdélným otvorem pro dřevěné schodiště do druhého patra.

V úrovni druhého patra je patrná jistá změna stavebního plánu, zdi jsou zde zeslabeny na 0,9 m a plochostropé interiéry jsou osvětleny jen nevelkými štěrbinovými okny. V posledním patře věže jsou uprostřed stěny patrné zazděné otvory, které lze interpretovat jako relikty primovního cimbuří (Líbal – Heroutová – Lišková 1976, 47).

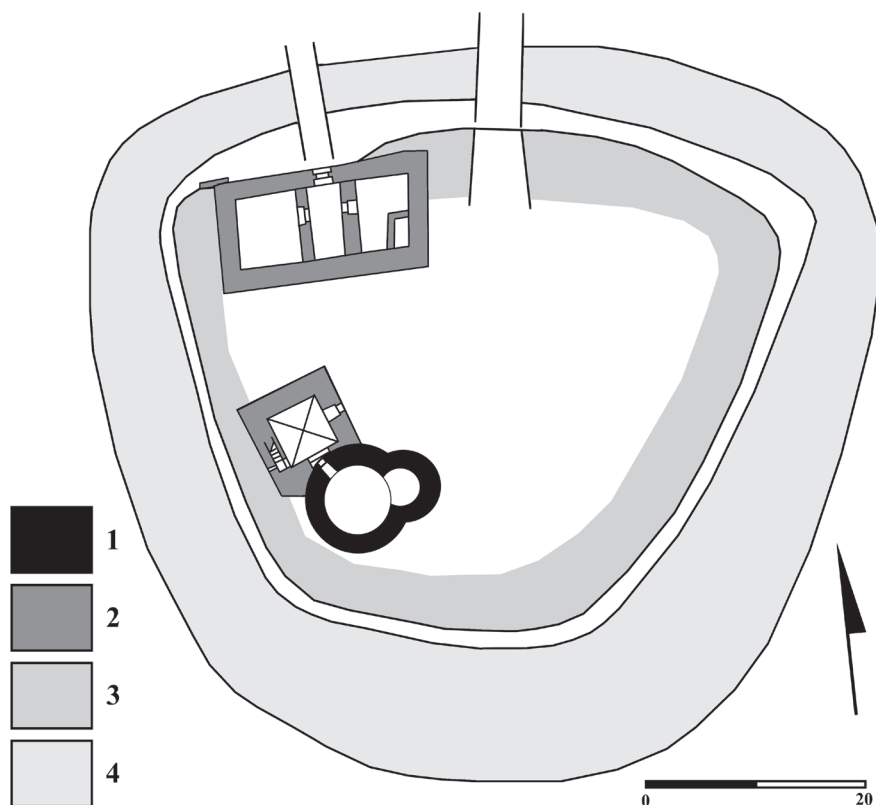
Věž byla dosavadní literaturou vcelku shodně interpretována jako primárně obranná stavba, tedy jako hradní věž nebo dokonce jako bergfrit, byť toto označení není zcela vhodné (Durdík 2007, 151–155). J. Varhaník uvedl v život myšlenku, že by se mělo jednat o kostelní věž, zmíněné relikty cimbuří považuje za relikty sdružených oken zvonového patra a dále uvádí, že první patro věže sloužilo jako kostelní empora, která ovšem nebyla spojena s lodí rotundy (2003, 182–188). Teze o původně vyšší věži a podobě oken má ovšem velmi starý původ, který se opírá především o zprávu podanou již F. A. Heberem: „*Strážní věž musela být ještě mnohem vyšší a snížili ji významně až později; těsně pod červenou sedlovou střechou krytou šindeli a zřízenou až v novější době je ještě vidět okenní otvory zazděné do poloviční velikosti*“ (2012, 437) a reprodukovanou také A. Sedláčkem: „*Věž hřebenou střechou pokrytá podle pověstí lidu bývala vyšší, než jest nyní a vystavěná až do výšky hřebenu a za důvod uvádějí okna zazděná do polovice své velikosti*“ (1927, 44). Musíme zde poznamenat, že Heber a také Sedláček ve skutečnosti tuto domněnku převzali z elaborátu oceňujícího konopištské panství z roku 1830 pořízeného Josefem Pesckou a tesařským mistrem Franzem Filousem z Plzně, kteří věž popisují takto: „*Tato věž musela být mnohem vyšší a odstraněná, poněvadž těsně pod provizorní střechou ze šindele provedené teprve v nové době je k vidění ještě zazděný okenní otvor ve své poloviční výšce*“ (Rykl – Ebel 1999, 10). Nejde tedy o paměť místního lidu, který by znal původní stav, jak uvádí A. Sedláček, ale o úvahu zmíněných dvou pánů, kteří nebyli odborníky na dějiny architektury, a to ani v tehdejších slova smyslu. Navíc tento stav potvrzují veduty z první poloviny 19. století a o existenci zaniklé nástavby nelze na základě písemných pramenů uvažovat (k ikonografii Týnce nad Sázavou Wolf 1971). Nejstarší vyobrazení, jako je Gregorova litografie „*Ansicht des Schlosses Teinitz an der Sazava in Böhmen*“ pocházející z první poloviny 19. století, kresba K. H. Máchy z roku 1832 „*Tejnice u Benešova*“ nebo veduta F. A. Hebera z roku 1845 „*Teinic an der Sazawa*“, zaznamenávají v podstatě současný stav věže. Tento evidentně mylný názor zcela nekriticky převzal J. Kypta (2008, 597), byť jej T. Durdík velmi podrobně a přesvědčivě vyvrací (2007, 153–155). Naproti tomu T. Durdík navrhuje možnost, že zdivo bylo o něco sníženo a že zmíněné otvory byly průchody na podsebití, s čímž ovšem není možné souhlasit, podsebití by po sobě nejspíše zanechalo řadu trámových kapes, které zde nejsou patrné a není možné je spolehlivě identifikovat ani na starých vyobrazeních (2007, 154–155).

Rovněž úvaha o empoře, která by nebyla spojená s lodí kostela (vlastník by zde asi jen stěží mohl přihlížet bohoslužbě), je zcela neprokazatelná a postrádá potřebné analogie. Pokud by vskutku mělo jít o samostatný liturgický prostor, pročez chybějí jakékoliv důkazy, tak by se muselo jednat o oratorium nebo soukromou kapli vybavenou vlastním oltářem, který se zde ale nenachází. Navíc existence oratorií či soukromých kaplí v profánní architektuře kolem přelomu 12. a 13. století na našem území dosud nebyla prokázána a je otázkou k čemu nebo komu by na nepřilíš reprezentativním hradě měl druhý sakrální prostor sloužit.

Současně s věží vznikl palác, který byl založen ve svahu severně od věže, jeho relikty byly odhaleny A. Hejnou na sklonku 60. a v 70. letech minulého století (1971, 70–89; 1976, 69–79; 1977, 129–140; 1983, 366–436; 1990). Stavba vykazuje podobné dimenze zdi jako věž, které zde byly široké 1,5 m, s výjimkou východní zdi, která byla široká 1,8 m. Je tedy hypoteticky možné předpokládat,

že se zde nacházelo schodiště v síle zdi podobně jako ve věži. Tato konkrétní zeď paláce nebyla bohužel A. Hejnou zkoumána (1983, 399) a v roce 2002 byla zničena výkopem pro kanalizaci. Interiér paláce byl v přízemí dělen dvěma příčkami, takže se zde nacházela trojice prostor. Střední část fungovala jako chodba, do níž se vstupovalo ústupkovým portálem od severu (nejnověji se rekonstrukcí portálu zabýval J. Varhaník 2004, 33–37). Další dva portály vedly z chodby do sousedních prostor, které byly pravděpodobně obytné, jak to dokládá nález topeniště ve východní části paláce. Nicméně je patrné, že příčky byly přiloženy k obvodové zdi na spáru, což byl ve středověku běžný způsob zdění a v případě týneckého paláce s použitím tesaných kvádrů toto řešení značně usnadnilo práci. Přestože tedy šlo o běžný způsob práce, tak se zde vytvořil jistý prostor pro spekulace o změně dispozice (palác vsutku mohl být založen jako jednoprostorový) i účelu. J. Varhaník dokonce předpokládá, že nešlo o palác, ale o kostel s neodstupněným presbytářem, který měl být dodatečně – již v průběhu stavby změněn na stávající palác (2007, 227–243). Předpoklad je to sice zajímavý, nicméně neprokazatelný a uvedené analogie raně gotických kostelů v Arnoštovicích a Martinicích u Votic, jsou nejméně o půl století mladší než palác v Týnci a jsou vystavěné z lomového zdiva. Zmíněné kostely V. Mencl datuje do doby 1250–1260 (1962, 234–236). Rovněž představuje J. Varhaník existenci v pořadí již třetího sakrálního objektu, tedy rotundy, věže s liturgickým prostorem a dalšího kostela je v rámci této nevelké lokality zcela nepravděpodobná. Vzhledem k tomu, že v prostoru paláce nebyly nalezeny nejmenší důkazy o sakrálním využití stavby, jednalo se o porafánní objekt, tedy o palác.

Kdo byl stavebníkem hradu, není z písemných pramenů zřejmé. Vzhledem k nezpochybnitelné klasifikaci kamenné výstavby jako hradu a její velmi rané dataci do doby kolem roku 1200 nepřipadá v úvahu nikdo jiný než panovník, tedy nejspíše Přemysl Otakar I.

Obr. 6. Týnec nad Sázavou. Rekonstrukce půdorysu hradu v první polovině 13. století. Kresba autor. – **Abb. 6.** Týnec nad Sázavou. Rekonstruktion des Grundrisses der Burg in der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts. Zeichnung Autor.

Důvodem vzniku tohoto hradu jistě byla snaha o zachování královské domény a ostraha brodu přes Sázavu. Už z pouhého faktu, že Týnec nad Sázavou je jedním několika málo kamenných hradů své doby, je zřejmé, že mu byla přikládána mimořádná důležitost.

Z následného stavebního vývoje je ale zřejmé, že hrad v průběhu druhé poloviny 13. století, nebo snad ještě dříve, přestal být královským majetkem a po celé 14. století si zachoval původní podobu z první poloviny 13. století, což je pochopitelné i z toho důvodu, že po zcizení hradu k Týnci nepatřilo žádné panství. Větší stavební aktivitu registrujeme až v 15. století, kdy vzniklo nové kamenné opevnění s branou vysunutou do původního příkopu a budova, která dnes tvoří východní křídlo domu č. p. 47. Přestavba byla pravděpodobně iniciována požárem, který zničil románský palác.

Václavice / Vladislavice⁷

Jak bylo již řečeno, Týnec se v druhé polovině 13. století již nevyvíjel jako královský hrad, tedy přestal být v majetku panovníka nebo se ocitl mimo jeho zájem. Pozornost se následně posunula trochu jižněji (obr. 1), kde nejspíše Přemysl Otakar II. na místě starší osady, pocházející rovněž již z 11. století, založil nové město Vladislavice, které se dnes jmenuje Václavice (Profous–Svoboda IV, 463). Kdy k tomu došlo, není zřejmé. První písemná zpráva o městě Vladislavicích pochází z roku 1271. Tehdy královna Kunhuta darovala (se souhlasem Přemysla Otakara II.) patronátní práva na farní kostely a jejich filiace v Řevnicích, Vladislavicích, Živohošti a další platy z okolí křížovníkům s červenou hvězdou.⁸ Fundace města se nezdařila a město nikdy nezačalo prosperovat. Snad se tak stalo z důvodu konkurence v nedalekém Benešově nebo nedostatečného pozemkového vybavení.

Desátek ze zmíněného kostela se připomíná i později k roku 1287 ve formulářové sbírce (Formulář Tobiáše z Bechyně, 117) a roku 1336 desátek křížovníkům potvrdil Jan Lucemburský (RBM IV, 113). Ten ovšem městečko Vladislavice, hrad Zbořený Kostelec a vsi Krušičany, Bukovany, Úročice, Láženice, Žabovřesky a Zbožice zastavil jakémusi Oldřichovi, snad z Valdeka (?), který následně bude používat predikát z Kostelce. Oldřich z Kostelce zatížil obyvatele velkými poplatky, robotami a přivlastnil si i práva ke kostelu ve Vladislavicích, což vedlo ke sporu s křížovníky, kteří se samozřejmě nechtěli vzdát svých příjmů. Roku 1341 tak došlo mezi Oldřichem a křížovníky k soudu, kde se nakonec dohodli na zachování původních práv a příjmů (RBM IV, 406–407). Nedlouho na to, roku 1342 musel králevic Karel IV. řešit stížnosti obyvatel Vladislavic na roboty a na těžké poddanství ze strany pana Oldřicha. Karel IV. jejich proseb vyslyšel a zprostil je všech robot a ustanovil i výši daně, kterou městečko platilo „odedávna“, současně městu udělil městská práva Starého města pražského (RBM IV, 474–475). K výplatě pak vskutku došlo, ale asi nikoliv tak, že se město vyplatilo samo, viz níže.

Karel IV. si Vladislavice a přilehlé vsi příliš dlouho neponechal a roku 1368 je daroval kapitule u Věch svatých na Pražském hradě, která je vlastnila až do husitských válek. Kolem poloviny 15. století byly Vladislavice v zástavě Kuneše Rozkoše z Dubé, který svého času vlastnil hrad Zbořený Kostelec a byl známým zemským škůdcem, takže po dobytí hradu roku 1450, byly Vladislavice i s okolím darovány králem Zdeňkovi ze Šternberka. Tehdy ovšem šlo už jen o větší vesnici, která neměla v podstatě žádný větší význam, byť si obyvatelé byli vědomi svého původu a nadále usilovali o obnovu svých starých práv.

Konopiště⁹

Asi nejproblematictější identifikaci královského majetku představuje hrad Konopiště (obr. 1 a 7–9). Starší literatura jeho vznik prakticky bezesbytku spojuje s Dobešem a Benešem z Benešova (Sedláček 1927, 30) a ta novější již s Tobiášem z Bechyně (Tywoniak – Petrůň a kol. 1985, 252;

Konopišcht.

Obr. 7. Konopiště. Pohled na hrad od jihu, litografie hradu z roku 1836. – Abb. 7. Konopiště. Blick auf die Burg aus südlicher Richtung, Lithografie der Burg aus dem Jahr 1836.

Bělohávek a kolektiv 1985, 148), popřípadě vyjadřuje jistou míru nejistoty, kdo z Benešoviců hrad založil. T. Durdík nicméně na základě rozboru hradní dispozice došel k opatrnému názoru, že by se mělo jednat o královský hrad (1998, 51–52). Monumentální podoba hradu se sedmi věžemi patří k nejlepším realizacím kastelové dispozice francouzského typu ve střední Evropě. Nicméně písemné zprávy ze 13. století o hradu mlčí a uměleckohistorické datování těch několika málo kamenických článků připouští vznik hradu v 70. až 80. letech 13. století (Durdík 1985, 163–182; Líbal 2001, 192). Tuto myšlenku podporuje i to, že Přemysl Otakar II. spolu s městy často současně zakládá i hrady, které jsou buďto součástí města (Písek, Kadaň, Chrudim aj.) nebo stojí opodál (Beroun/Nižbor). Založení Vladislavic by tak mohlo být doprovázeno stavbou Konopiště. Situace je zde ovšem velmi nejistá a je nutné si v krátkosti shrnout data, která je možné ke vzniku hradu vztáhnout.

Hrad poprvé vstupuje do psaných dějin až roku 1318 v predikátu bratří Dobeše a Beneše (Sedláček 1927, 28; Reliquiae tabularum terrae I, 31, 33), kteří se ještě roku 1311 psali ještě po Benešovu (Sedláček 1927, 30). Z toho je patrné, že hrad do majetku získali mezi těmito daty. Hlavní sídlo Benešoviců se do té doby nacházelo přímo v Benešově. Zde je obvykle kladeno na vyvýšené místo zvané Karlov, které by se k tomuto účelu hodilo, ale doložené to hmotnými nálezy není. Stejně tak není zřejmé, zda se jednalo o dvorec či hrad. První varianta se zdá pravděpodobnější, ale do provedení archeologického výzkumu je tato otázka nezodpověditelná. Roku 1287 se Tobiáš z Bechyně, tehdejší vlastník Benešova, stal obětí útoků přívrženců Záviše z Falknštejna, Hroznaty z Úžic (Vaněk 2000, 15–21) a některých Vítkovců. Tehdy biskup „munitione in Benessow“ svěřil panovníkovi, který zde hodlal umístit posádku, aby mohl čelit Jindřichovi z Rožmberka (RBM II, 1052–1053). Tato zpráva se zdá být zásadní pro vznik hradu Konopiště, který v této době buďto nestál, nebo byl teprve rozestavěn. Biskup by se totiž jen velmi těžko mohl cítit ohrožený v tomto monumentálním hradě a také Václav II. by zde nejspíše umístil svou posádku a nežádal by zapůjčení cizího sídla,

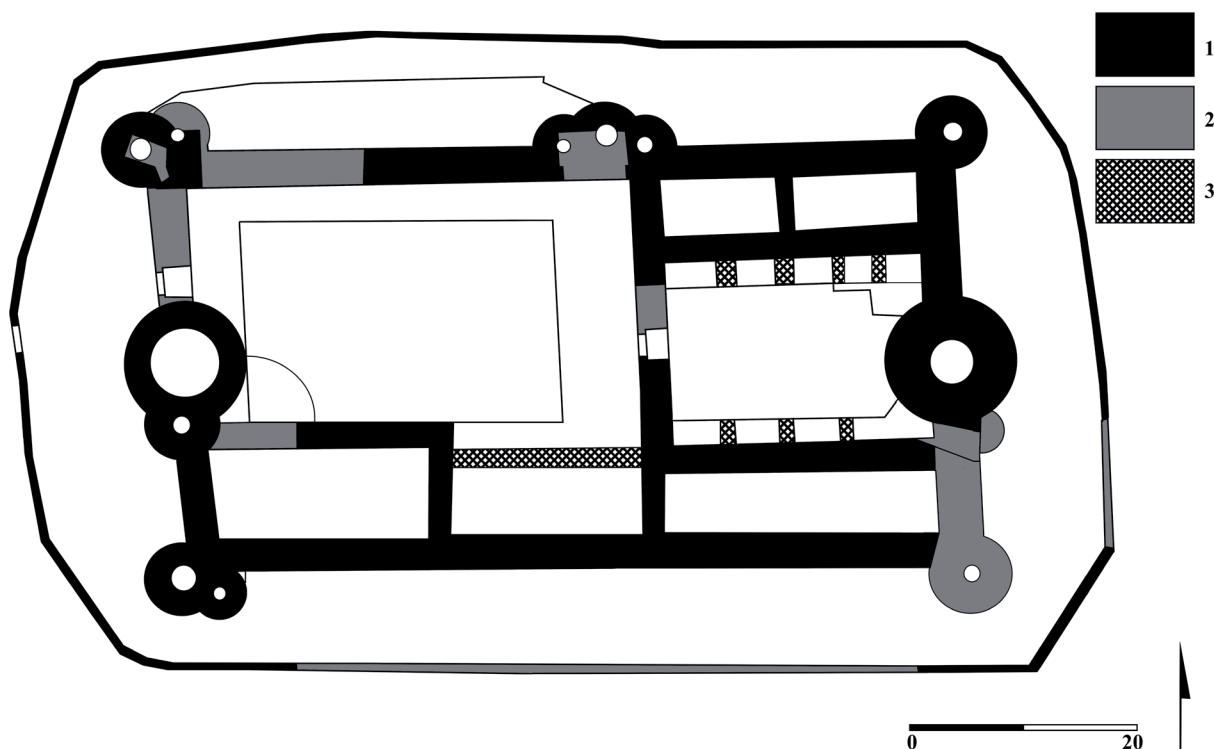

Obr. 8. Konopiště. Pohled na severovýchodní nároží hradu. Foto autor. – Abb. 8. Konopiště. Blick auf die nordöstliche Ecke der Burg. Foto Autor.

kteře se nachází nedaleko. Každopádně tyto válečné události vedly ke stavbě nebo dostavbě Konopiště. Rýsují se tu tedy tři možné varianty: 1) hrad byl založen současně s Vladislavicemi Přemyslem Otakarem II., ale zůstal po jistou dobu rozestavěn podobně jako hrad Osule a dokončen byl až za Václava II.; 2) hrad byl vystavěn Václavem II. jako reakce na válečné události v kraji; v obou variantách je nutné uvažovat, že by se mohlo jednat o náhradu za Týnec nad Sázavou, který se již ve 13. století přestal vyvíjet jako královský hrad; 3) hrad byl založen Tobiášem z Bechyně právě jako reakce na ohrožení tehdy již nedostačujícího sídla v Benešově. Zde ovšem narážíme na otázku, proč ke stavbě nebylo vybráno původní staveniště v Benešově. Jistou otázkou představuje i nevelké pozemkové zázemí Konopiště, o kterém se dovídáme o něco později k roku 1327. Tehdy již výše zmíněný Dobeš, kanovník Svatovítské kapituly a po smrti bratra jediný vlastník Konopiště, se jej rozhodl zapsat i s městečkem Benešovem a vesnicemi Jarkovice, Ondřejovicemi (dnešní Mariánovice), (Mokrou) Lhotou, Horním a Dolním Podhájím, Radíkovcemi, Konářovicemi (zaniklá ves u Konopiště) a Semovicemi Zdislavovi ze Šternberka (RBM III, 486), který snad byl jeho synovcem. Toto darování potvrdil Jan Lucemburský a Šternberkové následně hrad vlastnili až do sklonku 16. století. Zmíněné vesnice byly položeny na jih od Benešova a Konopiště. Hranici mezi královským a benešovickým majetkem představovalo právě Konopiště, což nám opět nepomáhá při identifikaci stavebníka. Jediným vodítkem tak zbývá architektonická podoba hradu, která, jak již ukázal T. Durdík, vychází z přemyslovských královských hradů (1998, 60–61).

Hrad byl vystavěn na výrazném návrší nad Konopištským potokem, které se nachází cca. 2,5 km západně od Benešova. Temeno návrší bylo dostatečně prostorné, takže umožňovalo vznik rozlehlé pravoúhlé obdélné dispozice hradu, která byla opatřena nejméně sedmi věžemi. V současné době je původní hrad přestavěn na zámek, ale původní dispozice je dosud dobře patrná (k podobě hradu blíže Kašička–Novosadová 1975; Kašička 1978, 95–105; Durdík 1998, 49–62). Hrad je delší stranou vystavěn na ose východ západ a jeho dispozice byla rozdělena hradbou na dvě části. Východní téměř čtvercová část hradu je položena na nejvyšším místě vrchu a nacházely se zde dva proti sobě položené paláce. Ve středu východní strany byla vystavěna mohutná válcová věž, která polovinou svého objemu vystupuje z linie hradby. Tři nároží horního dílu hradu byla zpevněna menšími flankovacími věžemi. Dolní díl byl rovněž zabezpečen na západní straně věžemi a v jeho čele byla vystavěna druhá mohutná válcová věž, při jejíž patě se nacházela vstupní brána a přes tento dolní díl se vstupovalo do jádra hradu. Při jižní straně se nacházela jedna obdélná budova, ale jinak nebylo nádvoří zastavěno. Je pravděpodobné, že horní díl hradu byl o něco vyšší než dolní díl, který byl opevněn jen hradbou, zatímco v horním díle se při obvodu nacházely paláce. Věže hradu byly opatřeny schodišťovými věžičkami a byly zakončeny cimbuřím, které se v polovině 90. let minulého století podařilo ověřit (Jesenský 1998, 439–443). Schodišťové věžičky chyběly jen u nárožních věží na východní straně, které přiléhaly k paláci a komunikačně byly nejspíše s palácem spojeny. Kolem hradu je vyhlouben mohutný příkop zabezpečený parkánovou zdí. Současná podoba příkopu je nejspíše výsledkem složitějšího vývoje. Okolí hradu bylo výrazně pozměněno parkovými úpravami a případné vnější opevnění či předhradí zcela zaniklo.

Z původních architektonických článků se zachovalo jen několik málo obdélných okének, které prakticky nelze datovat a dvě druhotně osazená sdružená okna, která se hlásí do pozdního 13. století (Durdík 1985, 163–182). Pozoruhodnější jsou ovšem rozměry hradu, staveniště i s parkánem je dlouhé 100 m a široké 55 m. Rozloha hradu tedy činí 0,5 ha a bez parkánu 0,3 ha, což je velikost běžného královského hradu. Ostatní královské hrady s dispozicí francouzského kastelu jsou přitom zhruba srovnatelné, Týřov je s rozlohou 0,23 ha o něco menší, Nižbor s rozsahem 0,4 ha je zcela srovnatelný (zde upozorňuji, že identifikace hradu jako kastelu je nejen sporná, ale nejspíše chybná, jednalo se pravděpodobně o hrad s obvodovou zástavbou), podobně i Kotnov s plochou hradu

Obr. 9. Konopiště. Rekonstrukce půdorysu hradu podle F. Kašičky, upraveno autorem. – *Abb. 9. Konopiště. Rekonstruktion des Grundrisses der Burg nach F. Kašička, bearbeitet vom Autor.*

0,35 ha, stejně tak i Úsov, který měl rozlohu asi 0,5 ha. Šlechtické hrady se srovnatelnou dispozicí mají přitom o něco menší rozměry, Vlašim má 0,23 ha (bez pozdně gotického opevnění), Zvířetice 0,3 ha a především u nich neregistrujeme sedm věží, ale v obou případech pouze dvě. Srovnatelná je pouze Prácheň s plochou hradu 0,55 ha, ale zde je nutné připomenout, že Bavorové ze Strakonice patřili k nejbohatším rodům a oplývali mimořádně rozsáhlým pozemkovým vlastnictvím. V případě Prácheň se také nejedná o kastel, ale hrad s obvodovou zástavbou, u něhož byly použity některé prvky francouzského kastelu, kterými byly věže na jižní pohledově exponované straně z Horažďovic, což je spíše projevem demonstrační architektury. Běžné šlechtické hrady 13. století byly samozřejmě v naprosté řadě případů menší.

Pokud se podíváme na hrady biskupů (nikoliv na biskupské hrady), jestliže nějaké vůbec vlastnili, tak zjistíme, že jejich stavby se velikostí nevymykají z rámce běžných šlechtických hradů, byť ve 14. století registrujeme výrazný rozdíl v kvalitě architektury. To pozorujeme především na Dražicích a také na Jenštejně. Z toho je zřejmé, že úřad biskupa a později arcibiskupa sice přinášel jisté finanční požitky, které se ale projevily spíše ve kvalitě bydlení, což bylo dáno kulturním rozhledem stavebníka, a nikoliv ve velikosti hradu. Je také nutné upozornit na to, že pražští biskupové a arcibiskupové si své soukromé hrady stavěli jen výjimečně a většina jejich staveb je doložena až ve 14. století. Biskup Tobiáš by tak byl naprostou výjimkou.

Z výše uvedeného nástinu je tedy patrné, že biskup Tobiáš asi nebyl stavebníkem a spíše se zdá, že hrad Konopiště nechal vystavět panovník – snad Václav II., který tak chtěl podpořit svého spojence biskupa Tobiáše, jehož příbuzní před rokem 1318 hrad neznámo jak získali do vlastnictví.

Zbořený Kostelec⁹

Třetí a asi nejmladší z královských hradů vznikl asi tři kilometry proti proudu Sázavy (obr. 1 a 10–13). Zde se nad jejím pravým břehem při soutoku s Kamenickým potokem zvedá vrch Hradečnice z něhož vybíhá ostroh, na kterém je vystavěn hrad Zbořený Kostelec. Řeka je zde velmi mělká a jak naznačují pozůstatky starých úvozových cest na okolních svazích, tak sem pod hrad sestupovaly cesty z okolí. Ze severu podél potoka sem navíc vedla cesta, která je považována za původní rameno důležité obchodní stezky do jižních Čech. Přímo pod hradem se totiž nacházel brod, který je zakreslen ještě na mapách z 19. století, byť v této době měl již jen lokální význam.

Kostelec nad Sázavou byl bezpochyby královským hradem a je uveden v *Majestas Carolina* jako podmíněčně zcizitelný.¹⁰ Poprvé do psaných dějin vstupuje ale až v roce 1341 v predikátu Oldřicha z Kostelce, který jej držel v zástavě (RBM IV, 406). Ovšem kdy přesně jej Jan Lucemburský zastavil, není známé.¹¹ Snad se tak stalo současně i se zástavou nedalekého města Vladislavic s okolím, k čemuž došlo někdy po roce 1336 – tehdy Jan Lucemburský potvrdil křížovníkům s červenou hvězdou desátek z města Vladislavic a o zástavě se zde ještě nemluví (RBM IV, 112–113).

Oldřich z Kostelce zemřel někdy kolem roku 1351, ale snad ještě za jeho života, nebo jen krátce poté, byl hrad a Vladislavice vyměněny Karlem IV. za Zálužany. Diviš a Špacman, synové Oldřicha totiž roku 1356 uznali tuto výměnu za dostatečnou, byť jim při ní vznikl jakýsi dluh (Sedláček 1927, 40; Archivum Coronae Regni Bohemiae IV/1, 94). Karel IV. si hrad ovšem příliš dlouho nepodržel a záhy jej začal zastavovat. V této době figuroval hrad již téměř bez panství a patřil k němu jen podhradní mlýn, jehož ruiny byly pod hradem patrné ještě v 19. století, a stejnojmenná podhradní ves s dvorem (Sedláček 1927, 30).

Kdy hrad vznikl, opět není zřejmé. V současnosti se doba jeho vzniku klade do sklonku 13. století, tedy do doby Václava II., i když nelze vyloučit ani starší původ již z doby Přemysla

Obr. 10. Zbořený Kostelec. Pohled na hrad od jihu. Foto autor. – **Abb. 10.** Zbořený Kostelec. Blick auf die Burg aus südlicher Richtung. Foto Autor.

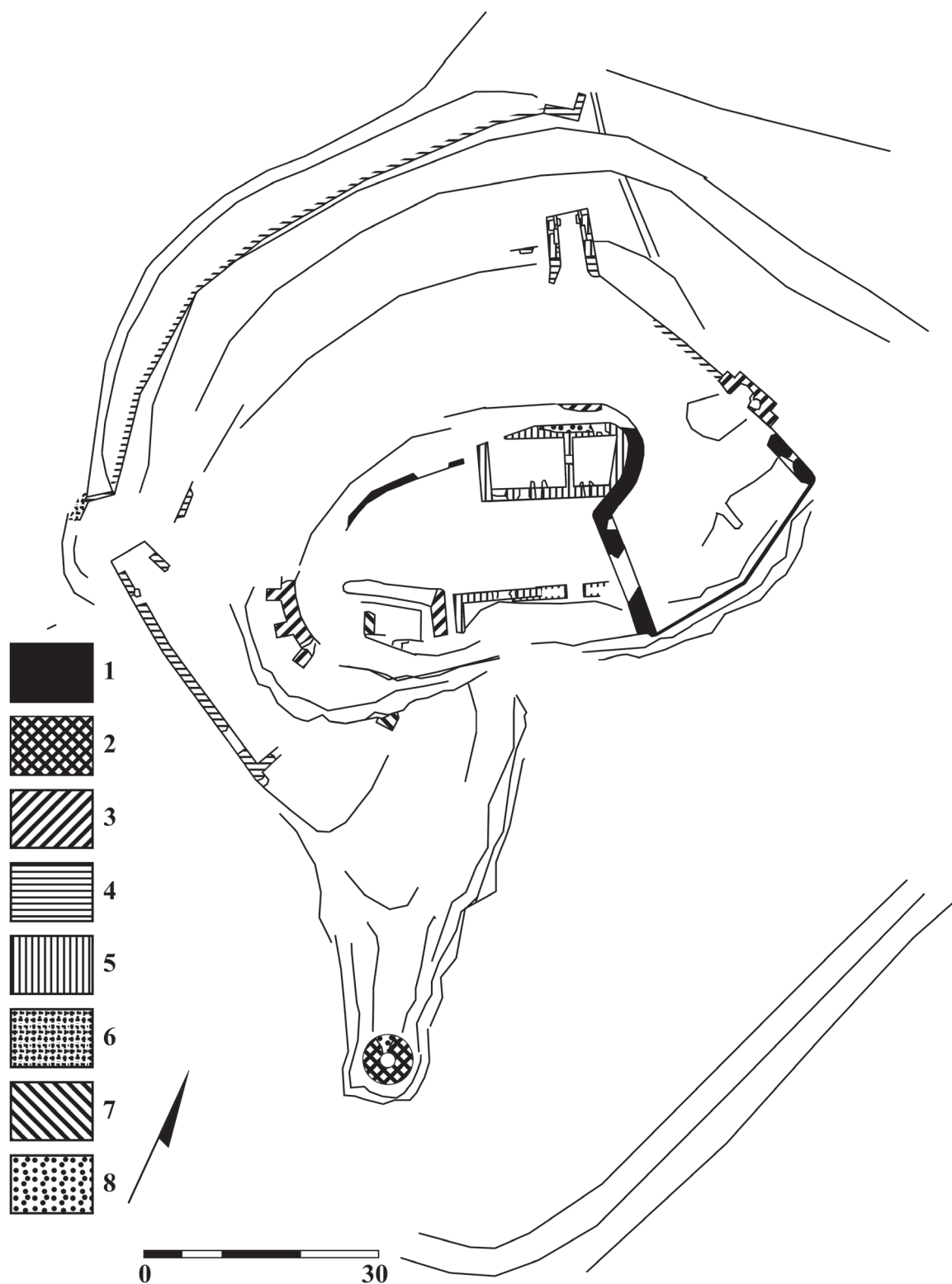

Obr. 11. Zbořený Kostelec. Relikt plášťové hradby, pohled od východu. Foto autor. – *Abb. 11. Zbořený Kostelec. Relikt der Mantelmauer, Blick aus östlicher Richtung. Foto Autor.*

Otakara II. nebo naopak mladší z počátku vlády Jana Lucemburského.¹² Pokud zvážíme možnost, že Konopiště tehdy ještě nebylo v rukou Benešoviců, tak je možné, že Kostelec byl založen jako druhý hrad, a to k přímé ostraze brodu, který se nacházel přímo pod hradem. Tomuto účelu odpovídala i nenáročná podoba původního hradu, který se podle všeho řadil k bezvěžové dispozici s plášťovou hradbou.

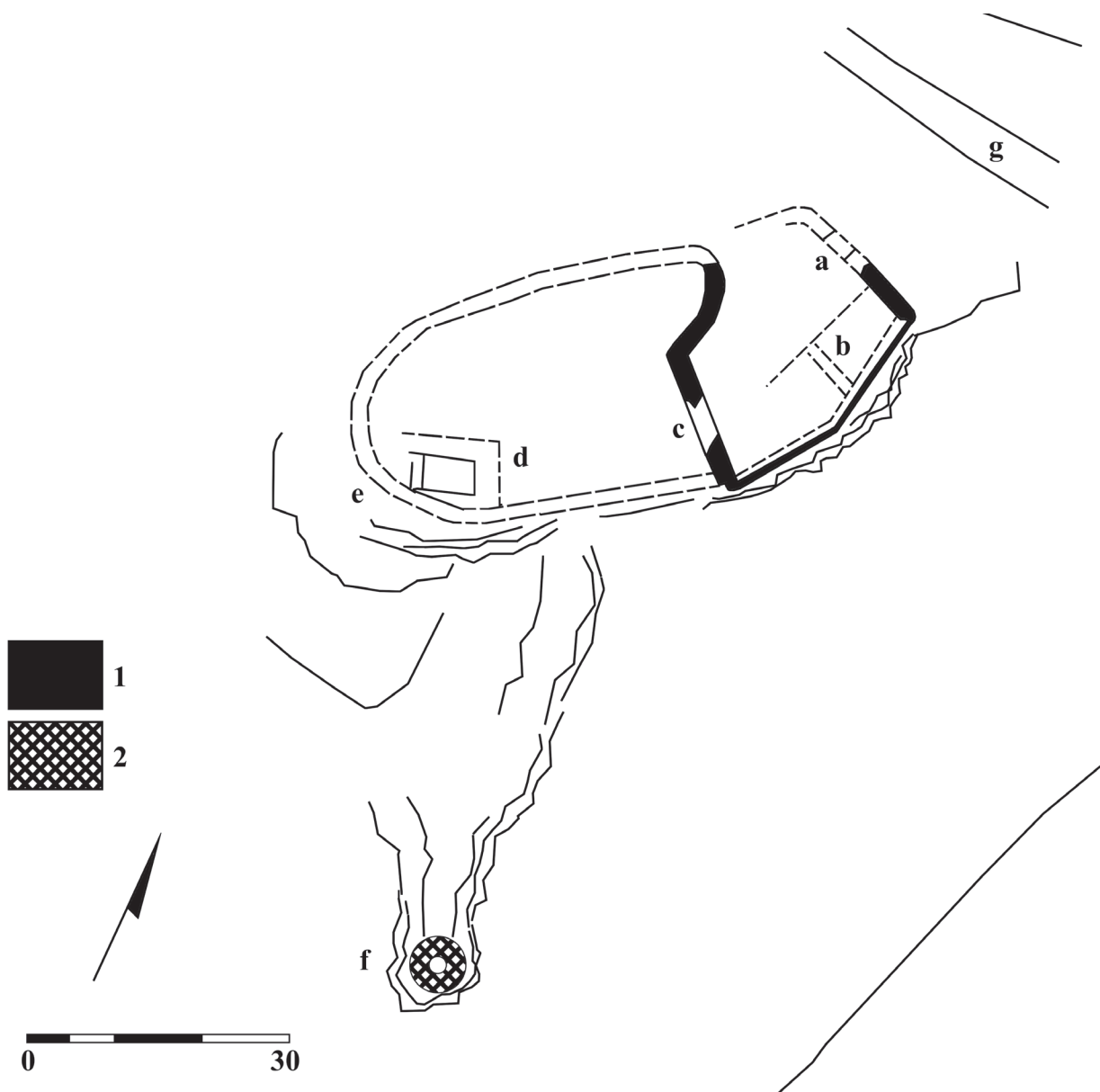
Vstup do hradu byl veden ve směru ostrohu přes příkop nebo přírodní rozsedlinu, která byla patrně užší než současný mohutný příkop. Ten byl totiž výrazně rozšířen v 15. století, kdy zde vznikla nová linie valového dělostřeleckého opevnění. Za příkopem se nacházel nevelký přední díl hradu, z něhož se dosud zachovaly relikty při jižní a východní čelní straně, a stála zde dvouprostorová budova.

Původní první brána se nezachovala, byla totiž v pozdním 14. století nahrazena branskou věží s kolíbkovým padacím mostem.¹³ Hypoteticky je možné předpokládat, že se zde původně nacházela prostá kulisová brána. Samotné jádro hradu bylo obehnáno plášťovou hradbou, která byla při základu široká 1,2 m a směrem nahoru se zužovala. Druhá brána byla umístěná v rovné zdi, k níž se na severu pojila klička hradby, chránící bránu před možným ostřelováním z ostrohu. Hradba jádra hradu nad řekou se bezezbytku sesula do údolí, podobně tomu je i v jižní části jádra, kde se dnes nacházejí relikty paláce z druhé poloviny 14. století. Nicméně v jejich základech je možné identifikovat sklep, který nejspíše patří starší budově a stejně tak i základ původní hradby, vysekaný do skály. Zdá se, že k původní dispozici patří kulatá věž založená na konci ostrohu, která sloužila k přímé vizuální kontrole brodu pod hradem.¹⁴

Obr. 12. Zbořený Kostelec. Půdorys jádra hradu. 1–zdivo 13. století; 2–zdivo pravděpodobně ze 13. století; 3–zdivo z druhé poloviny 14. století; 4–starší zdivo z 15. století; 5–mladší zdivo z 15. století; 6–nasucho ložené zdivo; 7–středověké zdivo blíže neurčitelného stáří; 8–zdivo novověké. Kresba autor. – *Abb. 12. Zbořený Kostelec. Grundriss der Kernburg. 1–Mauerwerk aus dem 13. Jahrhundert; 2–wahrscheinlich Mauerwerk aus dem 13. Jahrhundert; 3–Mauerwerk aus der zweiten Hälfte des 14. Jahrhunderts; 4–älteres Mauerwerk aus dem 15. Jahrhundert; 5–jüngeres Mauerwerk aus dem 15. Jahrhundert; 6–Trockenmauerwerk; 7–mittelalterliches Mauerwerk nicht näher bestimmbarer Alters; 8–neuzeitliches Mauerwerk. Zeichnung Autor.*

Celková podoba Kostelce tedy ukazuje, že se jednalo o menší hrad bez výraznější rezidenční složky, na což poukazuje skutečnost, že poté co byl dán v léno Janovi z Hardeggu, bylo zde nutné vystavět nový palác. Nenáročná dispozice má ovšem analogie u méně důležitých královských hradů z druhé poloviny 13. století, které rovněž plnily především strážné funkce. Nejblíže k dispozici má Landšperk ve východních Čechách, ale také třeba Orlík nad Vltavou.

Obr. 13. Zbořený Kostelec. Rekonstrukce podoby hradu v první etapě 1–zdivo ze 13. století; 2–pravděpodobné zdivo ze 13. století, přerušovaná linie – předpokládaný průběh zdiva; a–první brána; b–relikty budovy; c–druhá brána; d–relikty nejstaršího paláce; e–do skály vysekaný základ obvodové hradby; f–předsunutá strážní věž nad brodem; g–příkop před hradem, který byl později značně rozšířen. – *Abb. 13.* Zbořený Kostelec. Rekonstruktion des Aussehens der Burg während der ersten Etappe 1–Mauerwerk aus dem 13. Jahrhundert; 2–wahrscheinlich Mauerwerk aus dem 13. Jahrhundert, gestrichelte Linie – angenommener Mauerverlauf; a–erstes Tor; b–Relikte eines Gebäudes; c–zweites Tor; d–Relikte des ältesten Palas; e–in den Felsen gehauenes Fundament der Außenmauer; f–vorgezogener Wachturm über der Furt; g–später deutlich erweiterter Graben vor der Burg.

Závěrečné shrnutí

Z krátkého výše uvedeného výčtu lokalit je tedy zřejmé, že se zde nacházelo nevelké královské dominium, které ale mělo strategický význam, a proto mu byla ze strany panovníka věnována značná pozornost, jak o tom svědčí stavba tří královských hradů a založení města. Nevelká pozemková základna pravděpodobně byla příčinou toho, že se tuto doménu nepodařilo udržet, a to ani přes značné úsilí. Jako první byl zjevně zcizen nebo darován do šlechtických rukou Týnec nad Sázavou, a to již někdy kolem poloviny 13. století. Následovalo založení města ve Vladislavech, které možná bylo doprovázeno stavbou Konopiště, ale situace je zde nejasná a pomoci by mohl jedině rozsáhlejší archeologický výzkum. Rovněž datace Kostelce není bez problémů, o době jeho vzniku můžeme uvažovat od pozdní doby Přemysla Otakara II. do počátku vlády Jana Lucemburského. Celková otázka přesné datace je opět závislá na provedení systematického archeologického výzkumu. V současnosti převládá názor, že hrad vznikl jako náhrada za Týnec, popřípadě za Konopiště, ale v úvahu musíme vzít i možnost, že se mohlo jednat o druhý královský hrad založený současně s Konopištěm, podobně jak to známe z Křivoklátského polesí, kde se ale jednalo o lovecké hrady, nebo ještě lépe ze vztahu Zvíkova a Orlíku.

Možných hypotetických scénářů vzájemných vztahů se tu vskutku rýsuje hned několik, ale podstatné je to, že se bezpochyby odehrávají na královském dominiu a není na základě těchto nejasností hned nutné negovat otázku jejich příslušnosti. Bylo by velmi žádoucí zpřesnit datování Kostelce a Konopiště pomocí archeologického výzkumu, což by pomohlo objasnit minimálně časové vztahy jednotlivých lokalit. Nicméně ani poté se nebudeme moci vyhnout hypotézám, protože archeologie nedokáže nahradit přímá písemná svědectví, která nejsou k dispozici.

Poznámky

- ¹⁾ K vývoji osídlení a architektury regionu blíže: Boháč 1961, 109–146; Mencl 1962, 217–246; Kudrnáč 1963, 173–223; Boháč 1968, 53–81; Turek 1971, 116–176; Durdík 1976, 117–137; Hájek – Jiříčko 1976, 41–103; Boháč 1978; Hejna 1982, 185–195; Petráň a kolektiv 1985, 70–78; Váňová 1990.
- ²⁾ Jméno Lštění v té době a dosud nese ves pod hradem a Hradištěm byla nazývána ves na hradišti, což je ve 14. století doloženo např. Registrech papežských desátků (RDP, 58).
- ³⁾ Literatura: Heber 1848, 237–244; 2012, 436–445; Kroutil 1899; Lehner 1903, 208–210, 218, 231, 233; Podlaha 1911, 261–262; Guth 1925, 127; Birnbaum 1927, 107; Sedláček 1927, 43–46; Hejna 1971, 70–89; 1976, 69–79; 1977, 129–140; 1983, 366–436; 1990; Líbal – Heroutová – Lišková 1976; Glosová 1997, 34–37; Rykl – Ebel 1999; Durdík 1999, 567–568; Varhaník 2003, 182–188; 2004, 33–37; Durdík 2007, 146–163.
- ⁴⁾ A. Hejna v místě paláce identifikoval starší dřevěný palác kúlové konstrukce, ale pravděpodobně se jednalo o lešení, nebo jinou pomocnou konstrukci při stavbě paláce.
- ⁵⁾ Zazdívka byla provedena lomovým zdívkem. Ve vnějším zášypu zazdívký portálu byly nalezeny dva parvy Václava II z doby krátce po roce 1300, které dokládají zánik portálu ještě ve 13. století (Hejna 1983, 419), J. Kypka (2008, 591) popírá původ příkopu z počátku 13. století „Domněnka o vyhloubení příkopu ve 13. stol. nevyplývá z žádných důkazů ani nepřímých indicií“ a spojuje jej až se 14. stoletím. Nicméně poněkud opomněl na výše uvedenou situaci u portálu paláce.
- ⁶⁾ J. Varhaník se toto pokouší řešit „nedostatečnou legitimitou stavebníka“, který nemohl obejít zprvu výhradní právo panovnického regálu na stavbu opevnění v podobě valu (Varhaník 2007, 240, poznámka 4) a předpokládá tedy, že stavebníkem hradu kolem roku 1200 nebyl panovník, ale také zmiňuje existenci valu u paláce, který datuje do 12. století, což na druhou stranu nutně předpokládá (v platnosti argumentu o panovnickém regálu) hradiště v majetku panovníka a nutně tedy předpokládá zcizení Týnce již v průběhu 12. století.

- ⁷⁾ Vlasák 1874, 57–59; Sedláček 1908, 934; Profous – Svoboda 1957, 463; Lounek 1962, 89–96; Turek 1964, 116–120; Kuča 2011, 45–46.
- ⁸⁾ CDB V/2, 267–269; RBM II, 1178; Tomek I, 439; Starší vlastivědná literatura a zvláště A. N. Vlasák (Vlasák 1874, 57) sice uvádí, že Václavice jsou totožné se vsí Vladislavice, kterou kníže Vladislav roku 1115 daroval Kladrubskému klášteru, což bylo znovu potvrzeno roku 1186 knížetem Fridrichem a k roku 1237 se dokonce uvádí újezd Vladislavsko, který klášter vyměnil s Havlem z rodu Markvarticů za bližší újezd Čížkovský (RBM I, 89, 176, 431–432). Již A. Sedláček tento omyl napravil, zmíněné Vladislavice se totiž nacházejí u Mnichova Hradiště a později splynuly se sousední vsí Sezemice (Sedláček 1909, 798). Nejnověji k těmto druhým Vladislavicím Edel 2007, 87–95.
- ⁹⁾ Gregory 1836; Heber 1848, 34–48; 2012, 121–139; Vlasák 1854–1855, 149–160; 1874, 34–46; Bernau 1881; Soupis památek XXXV, 112–123; Sedláček XII, 28–37; Tywoniak 1960; Charvátová 1967; Tywoniak 1972; Menclová 1976, 312–316; Kašička – Novosadová 1975; Durdík 1976, 117–137; Kašička 1978, 95–105; Durdík 1985, 163–182; 1992, 65–78; Tywoniak 1992; Jesenský 1998, 439–443; Durdík 1998a, 49–62; 1999, 271–272; 2000, 9–16;
- ¹⁰⁾ Gregory 1836, 1–22; Heber 1848, 40–44; 2012, 140–146; Vlasák 1859, 105–107; 1874, 59–64; Herold 1872, 603; Borovský 1892, 142–144; Sedláček 1908, 34; XV, 43–46; Podlaha 1911, 129–134; Šobíšek 1946; Berka 1967; Vorel 1970, 354–359; Bělohlávek (ed.) 1985, 405–406; Durdík 1999, 625–626; Durdík – Sušický 2000, 153–155; Záruba 2004, 177–200;
- ¹¹⁾ AČ III, 88; J. Kypta sice zpochybňuje královské založení Kostelce, kolem kterého se údajně „řetězí pouhé domněnky, neboť se nám nedostává nesporných dokladů o zeměpanském stavebníkovi Zbořeného Kostelce“, ale sám na oplátku nepředkládá naprosto žádné důkazy, které by tuto tezi zpochybňovaly nebo dokonce vyvracely (Kypta 2008, 596). Je proto nutné toto zpochybnění brát jen jako pouhou účelovou argumentaci proti T. Durdíkovi.
- ¹²⁾ Vlastivědná literatura jako datum zástavy obvykle uvádí rok 1336, ale jde o špatnou interpretaci textu J. V. Šimáka (Šimák 1938, 1001), který toto neuvádí. Ostatně zástavní listina udávající roku 1336 neexistuje.
- ¹³⁾ T. Durdíkem konstruovaná stavební činnost Václava II., zvláště náhrady za zcizené starší hrady, je velmi problematická a zaslouží si důkladnou revizi.
- ¹⁴⁾ Nejnovější výzkumy na nedalekých Zlenicích, kde se nacházela branská věž podobné konstrukce, totiž ukázaly, že vznikla až v druhé polovině 14. století. Žádná jiná brána z této doby není datována do sklonku 13. století a většina jich pochází až z mladší doby. Tomu odpovídá i jiný charakter zdiva, než jaké nalézáme na přilehlé hradbě z první etapy hradu.
- ¹⁵⁾ Podobná věž se nachází na Českém Šternberku a jistě jedná o stavbu z předhusitské doby.

Prameny a literatura

- AČ III: Archiv Český čili staré písemné památky české a moravské. Svazek III. Palacký, F. (ed.) 1844. Praha.
- Archivum Coronae Regni bohemiae IV/1: Archivum Coronae Regni Bohemiae IV/1. Beránková, V. – Matušíková, L. (eds.) 1987. Praha.
- CDB II: Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae II. Friedrich, G. (ed.) 1904–1907. Praha.
- CDB V/2: Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V/2, Šebánek, J. – Dušková, S (eds.) 1971. Praha.
- Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně: Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně. Jan Bedřich Novák (ed.) 1903. Praha.
- FRB II: Fontes rerum Bohemicarum II. Emler, J.– Tomek, V. V. (eds.) 1874. Praha.
- RBM I: Regesta diplomatica nen non epistolaria Bohemiae at Moraviae, Pars I. Emler, J. (ed.) 1855. Praha.

- RBM II: Regesta diplomatica nen non epistolaria Bohemiae at Moraviae, Pars II. Emler, J. (ed.) 1882. Praha.
- RBM III: Regesta diplomatica nen non epistolaria Bohemiae at Moraviae, Pars III. Emler, J. (ed.) 1890. Praha.
- RBM IV: Regesta diplomatica nen non epistolaria Bohemiae at Moraviae, Pars IV. Josef Emler (ed.) 1892. Praha.
- RDP: Registra decimarum papalium, čili registra desátků papežských z diecézí pražské. V. V. Tomek (ed.) 1873. Praha.
- Registrum Caroli: Anecdotorum S. R. I. historiam ac jus publicum illustrantium collectio. Glafey, A. D. (ed.) 1734. Drážďany–Lipsko.
- Reliquiae tabularum terrae I: Pozůstatky desk zemských Království českého r. 1541 pohořelých. Emler, J. (ed.) 1870. Praha.
- Bělohávek, M. a kol. 1985: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV. Západní Čechy. Praha.
- Berka, M. 1967: Dějiny hradu Kostelce nad Sázavou. Týnec nad Sázavou.
- Bernau, F. 1881: Album der Burgen und Schlösser im Königreiche Böhmen. Erster Band. Žatec.
- Birnbaum, V. 1927: K otázce našich rotund, Památky archeologické 25, 167–185.
- Boháč, Z. 1961: Dějiny osídlení středního Povltaví podle písemných pramenů, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 10, 109–146.
- Boháč, Z. 1968: Postup osídlování středního Povltaví podle stáří církevních staveb, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 9, 53–81.
- Boháč, Z. 1978: Dějiny osídlení středního Povltaví v době předhusitské. Praha.
- Borovský, F. A. (ed.) 1892: Čechy VIII. Praha, 138, 142–144.
- Čtverák, V. – Lutovský, M. – Slabina, M. – Smejtek, L. 2003: Encyklopedie hradišť v Čechách. Praha.
- Durdík, T. 1976: Nástin vývoje hradů na Podblanicku a v dolním Posázaví, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 17, 117–137.
- Durdík, T. 1985: Raně gotická stavební podoba hradu Konopiště, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 26, 163–182.
- Durdík, T. 1992: Archeologický výzkum hradu Konopiště v roce 1991, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 32, 65–78.
- Durdík, T. 1998: Hrady kastelového typu 13. století ve střední Evropě. Praha.
- Durdík, T. 1999: Ilustrovaná encyklopedie Českých hradů. Praha.
- Durdík, T. 2000: Výtvarná podoba českých hradů francouzského kastelového typu 13. století, Castellologica bohemica 7, 9–16.
- Durdík, T. 2007: Hrady přechodného typu v Čechách. Praha.
- Durdík, T. – Sušický, V. 2000: Zříceniny hradů, zámků a tvrzí. Střední Čechy. Praha.
- Edel, T. 2007: Hrad Vladislavice. In: Doležalová, E. – Šimůnek, R. – Dvořáčková – Malá, D. – Pořízka, A. (eds): Od knížat ke králům. Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky. Praha, 87–95
- Friedlová, J. 2015: Majetkové zajištění panovnic do počátku 14. století. Nepublikovaná diplomová práce FFUK v Praze, Ústav českých dějin. Praha.
- Glosová, M. 1997: Příspěvek k poznání rotundy hradu v Týnci nad Sázavou na základě oprav v interiéru, Památky středních Čech 11/1, 31–37.
- Gregory, J. K. 1836: Die Ruinen der Burgveste Kostelec an der Sazawa und. der Bewohnte Schloss Konopist. Prag.

- Guth, K. 1925: České rotundy, Památky archeologické 24, 113–188.
- Hájek, J. – Jiříčko P. 1976: Nástin sídelního vývoje Benešovského okresu, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 18, 41–103.
- Heber, F. A. 1848: Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser VI. Praha, 237–244.
- Heber, F. A. 2012: České hrady, zámky a tvrze IV. Střední Čechy. Bukačová, I. (ed.) Praha.
- Hejna, A. 1971: Archeologický výzkum v areálu hradu v Týnci nad Sázavou, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 12, 70–89.
- Hejna, A. 1976: Opevněná venkovská sídla doby přemyslovské v Čechách, Archaeologia historica 2, 69–79.
- Hejna, A. 1977: Výsledky archeologického výzkumu v areálu v Týnci nad Sázavou, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 18, 129–140.
- Hejna, A. 1982: Vývoj osídlení v dolním Posázaví a na Benešovsku v době přemyslovské, Archaeologia historica 7, 185–195
- Hejna, A. 1983: Příspěvek ke studiu malých opevněných sídel doby přemyslovské v Čechách, Památky archeologické 74, 366–436.
- Hejna, A. 1990: Týnec nad Sázavou. Nálezová zpráva. Rkp. Archiv Archeologického ústavu AV ČR v Praze.
- Herold, E. 1872: Malebné cesty po Čechách, Světozor 51, 603.
- Charvátová, E. 1967: Konopiště. Státní zámek a památky v okolí. Praha.
- Jesenský, V. 1998: Nález cimbuří na severovýchodní věži zámku Konopiště, Castellologica bohemica 6/2, 439–443.
- Kašička, F. 1978: Státní zámek Konopiště a jeho nejstarší stavební proměny, Archaeologia historica 3, 95–105.
- Kašička, F. – Novosadová, O. 1975: Zámek Konopiště, stavebně historický průzkum, SÚPRMO, rkp. Praha.
- Klíř, T. 2014: Das Hinterland des fürstlichen Hofes in Sadská und der Burg Podiebrad Entwicklung und Ende eines Jagdforstes. Křivoklát – Pürglitz. Jagd, Wald, Herrscherrepräsentation. In: Fajt, J. – Hörsch, M. – Razím, V. (Hrsg.). Ostfildern, 255–273.
- Kroutil, A. 1899: Die Rund-Capelle zu Teintz an der Sazava in Böhmen. Mittheilungen der K.K. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale XXV, N.F., 103–104.
- Kuča, K. 2011: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 8. Díl. Praha.
- Kudrnáč, J. 1963: Vývoj slovanského osídlení mezi pražským Povltavím, Labem, Sázavou a Výrovkou, Památky archeologické 54, 173–223.
- Kypta, J. 2008: O metodě typologického výzkumu hradů (na příkladu tzv. hradů přechodného typu), Archeologické rozhledy 60, 565–610.
- Lehner, F. 1903: Dějiny umění národa českého I. Praha, 208–210, 218, 231, 233.
- Líbal, D. 2001: Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek. Praha.
- Líbal, D. – Heroutová, M. – Lišková, A. 1976: Týnec nad Sázavou hrad. Stavebně historický průzkum. Pasport SÚPRMO, rkp. Praha.
- Lounek, D. 1962: Dvojí osídlení ve Václavících? Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 4, 89–96.
- Mencl, V. 1962: Středověká architektura na střední Vltavě, Umění X/3, 217–246.
- Menclová, D. 1976: České hrady I. Praha.
- Petráň, J. a kol. 1985: Benešovsko, Podblanicko. Praha.
- Podlaha, A. 1911: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu benešovském. Praha.
- Profous, A. – Svoboda J. 1957: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny IV, S–Ž. Praha.

- Razím, V. 2016: Hrad Zbořený Kostelec jako obranná stavba doby polipanské a poděbradské, Průzkumy památek XXIII/1, 73–102.
- Rykl, M. – Ebel, M. 1999: Týnec nad Sázavou, č. p. 47 v areálu hradu. Hloubkový stavebně-historický průzkum a dokumentace – 1. etapa, rkp. Praha.
- Sedláček, A. 1908: Místopisný slovník historický království Českého. Praha.
- Sedláček, A. 1927: Hrady, zámky a tvrze království českého XV. Praha.
- Šimák, J. 1938: Středověká kolonisace v zemích českých. Praha.
- Šimák, J. V. 1938: Středověká kolonizace v zemích českých. České dějiny I/5. Praha
- Šobíšek, J. 1946: Rychta Peceradská a hrady Zbořený Kostelec, Týnec n. Sáz. a Konopiště, Pecerady.
- Turek, R. 1964: Václavické enkolpion, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 5, 116–120.
- Turek, R. 1971: Příspěvky k historické topografii středního Posázaví, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 12, 116–176.
- Tywoniak, J. 1960: Konopiště. Benešov u Prahy.
- Tywoniak, J. 1972: Zámek Konopiště. Praha.
- Tywoniak, J. 1992, Benešov a Konopiště v minulosti. Benešov.
- Tywoniak, J. – Petráň, J. a kol. 1985: Benešovsko, Podblanicko. Benešov.
- Vaněk, V. 2000: Hroznata z Úžic. In: Sázavsko, Historie – tradice – současnost VII, 15–21.
- Vaníček, V. 2000: Velké dějiny zemí Koruny České II. Litomyšl.
- Váňová, L. 1990: Románské a gotické umění na Podblanicku. Benešov.
- Varhaník, J. 2003: Věž rotundy v Týnci nad Sázavou, Dějiny staveb 2002, 182–188.
- Varhaník, J. 2004: Ústupkový portál v Týnci nad Sázavou, Svorník 2, 33–37.
- Varhaník, J. 2007: K interpretaci výsledků archeologického výzkumu v Týnci nad Sázavou (o. Benešov), Archaeologica Pragensia 18, 227–243.
- Varhaník, J. 2014: K využití materiálu získaného hloubením hradního příkopu, Archaeologia historica 39, 421–437.
- Vlasák, A. N. 1854–1855: Město Benešov a hrad Konopiště, Památky archeologické 1, 149–160.
- Vlasák, A. N. 1859: Hrady Týnec a Kostelec nad Sázavou a jejich okolí, Památky archeologické 3, 289–298.
- Vlasák, A. N. 1874: Okres Benešovský. Bibliothéka místních dějepisů III. Praha.
- Vorel, O. 1970: Stavební popis hradu Kostelce nad Sázavou, Zpravodaj středočeské vlastivědy a kronikářství II, 354–359.
- Wolf, V. 1971: Historicko – kartografické a ikonografické materiály Týnce nad Sázavou, Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 12, 90–114.
- Záruba, F. 2004: Zbořený Kostelec, Castellologica bohemia 9, 177–210.
- Záruba, F. 2013: De provintia, que sunt circa castrum: in villa Tinec... příspěvek k pozemkové držbě kláštera sv. Jiří na Pražském hradě a k Týnci nad Sázavou. In: Jarošová, M. (ed.): Ora et labora. Vybrané kapitoly z dějin a kultury benediktinského řádu. Praha, 178–183.

Ein Beitrag zur Thematik der Königsburgen am Unterlauf der Sázava

Am Unterlauf des Flusses Sázava ist bereits für das 13. Jahrhundert eine kleine königliche Enklave belegt. Das Zentrum dieses Gebiets wurde von der Stadt Vladislavice, dem heutigen Václavice, gebildet, zu der die Dörfer Krušičany, Bukovany, Úročice, Láženice, Žabovřesky und Zbožice gehörten. Außer diesen befanden sich dort noch weitere Dörfer, die in königlichen Besitz waren. In der unmittelbaren Umgebung der Enklave stehen drei Burgen. Die älteste dieser Burgen ist ohne Zweifel Týnec nad Sázavou, unweit von Vladislavice befindet sich Konopiště und im Norden Zbořený Kostelec. Diese Burgen werden häufig für Königsburgen gehalten, obwohl nur Zbořený Kostelec schriftlich als Königsburg belegt ist. Kürzlich wurden Erkenntnisse zum Aussehen der Burg Týnec relativiert, ebenso wurde angezweifelt, dass es sich bei Zbořený Kostelec um eine Königsburg handelte. Die Argumentation wurde jedoch in vielen Punkten „selektiv“ und unkritisch in Bezug auf die Entwicklung der Region geführt.

Die Bewertungen der kleinen königlichen Enklave machen deutlich, dass ihr große strategische Bedeutung zukam. Deshalb wurde ihr von Herrscherseite große Aufmerksamkeit geschenkt, wovon die Erbauung dreier Königsburgen und die Stadtgründung zeugen. Die geringen Ausmaße des Herrschaftsgebiets waren wahrscheinlich Ursache dafür, dass es trotz großer Anstrengungen nicht gehalten werden konnte. Týnec nad Sázavou wurde wohl als erste Burg zerstört oder in Adelhände übergeben, und dies bereits ungefähr in der Mitte des 13. Jahrhunderts. Es folgte die Stadtgründung in Vladislavice, die möglicherweise von der Erbauung der Burg Konopiště begleitet wurde. Die Situation ist hier jedoch unklar und nur weitreichende archäologische Untersuchungen könnten Klarheit schaffen. Auch die Datierung der Burg Kostelec ist nicht problemlos. Sie könnte ab der späten Zeit Ottokars II. Přemysl bis zum Beginn der Herrschaft Johanns von Luxemburg erbaut worden sein. Das Problem der genauen Datierung hängt wiederum von der Durchführung systematischer archäologischer Untersuchungen ab. Die vorherrschende Meinung ist, dass die Burg als Ersatz für Týnec oder eventuell für Konopiště entstand. Man muss jedoch auch die Möglichkeit in Betracht ziehen, dass die Burg zeitgleich mit Konopiště gegründet wurde, ähnlich wie wir es auch aus den Wäldern um Křivoklát kennen (wo es jedoch um Jagdburgen geht) oder noch besser aus der Beziehung zwischen Zvíkov und Orlik. Was die gegenseitigen Beziehungen der Burgen betrifft, bieten sich also gleich mehrere hypothetische Szenarien an. Wesentlich ist jedoch, dass sich diese ohne Zweifel auf königlichem Herrschaftsgebiet abspielen und dass daher die Zugehörigkeit der Burgen wegen dieser Unklarheiten nicht in Frage gestellt werden muss. Es wäre sehr wünschenswert, die Datierung der Burgen Kostelec und Konopiště mit Hilfe archäologischer Untersuchungen zu präzisieren. Dies könnte zumindest dazu beitragen, die zeitlichen Verhältnisse der einzelnen Stätten aufzuklären. Jedoch werden wir auch dann nicht ohne Hypothesen auskommen, denn Archäologie kann schriftliche Zeugnisse nicht ersetzen, und diese stehen in diesem Fall leider nicht zur Verfügung.